

О. В. Ткачук,
аспірант, Поліський національний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-1532-7827>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.18.179

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ (НА ПРИКЛАДІ ЛІКАРСЬКОЇ СИРОВИНИ)

О. Tkachuk,
Postgraduate Student, Polis National University
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-1532-7827>

MODERN TRENDS IN EXPORT-IMPORT ACTIVITIES: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES
(THE CASE OF MEDICINAL RAW MATERIALS)

У статті здійснено аналіз сучасних тенденцій експортно-імпортних операцій у секторі лікарської сировини в Україні в контексті глобалізаційних трансформацій та зростаючого попиту на продукцію природного походження. Визначено ключові напрями розвитку зовнішньоекономічної діяльності в даній галузі, охарактеризовано структуру та динаміку експорту й імпорту лікарської рослинної сировини. Проведено критичне оцінювання основних викликів. Проведено аналіз можливостей підвищення конкурентоспроможності національного сектору лікарської сировини, зокрема шляхом цифровізації митного регулювання, диверсифікації експортних ринків, залучення іноземних інвестицій та розвитку інфраструктури експортно-орієнтованих підприємств. Визначено головні виклики для розвитку зовнішньої торгівлі лікарською сировиною. Запропоновано стратегічні напрями удосконалення механізмів державного регулювання з метою мінімізації ризиків і зміцнення позицій України на світовому ринку лікарської сировини.

The article presents a comprehensive analysis of current trends in export-import operations in the medicinal raw materials sector in Ukraine under the conditions of globalization and the growing demand for products of natural origin. The key directions of foreign economic activity development in this field are identified, and the structure and dynamics of exports and imports of medicinal plant raw materials over recent years are characterized. Particular attention is paid to the study of regional and commodity diversification of foreign trade, the identification of leading supplier and buyer countries, as well as the assessment of the Ukrainian market's dependence on imported resources. A critical review of the main challenges affecting the development of the industry has been carried out, including instability of the foreign economic environment, intensifying international competition, disruptions in logistics chains under martial law, shortage of investment resources, and insufficient innovative activity of enterprises. Special emphasis is placed on the problems of adapting the national customs regulation system to European standards and digital technologies, which represent an important factor in enhancing transparency and efficiency of export-import operations. Prospective

opportunities for the development of the medicinal raw materials sector have been outlined, particularly through strengthening international cooperation, attracting foreign investment, expanding access to new sales markets, forming clusters of export-oriented enterprises, and establishing modern business support infrastructure. The expediency of developing a comprehensive strategy to improve the competitiveness of the national medicinal raw materials sector has been substantiated, incorporating state support instruments, diversification of foreign trade directions, and the implementation of innovations and digital technologies in customs regulation. Strategic directions for improving mechanisms of state management and regulation are proposed with the aim of minimizing risks, reducing dependence on imports, and strengthening Ukraine's positions in the global medicinal raw materials market.

Ключові слова: експортно-імпортні операції, лікарська сировина, зовнішньоекономічна діяльність, тенденції торгівлі, зовнішній ринок, торговельна політика, конкурентоспроможність.

Key words: export-import operations, medicinal raw materials, foreign economic activity, trade trends, foreign market, trade policy, competitiveness.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасних умовах глобалізації та зростаючої взаємозалежності між країнами, експортно-імпортні операції виступають ключовим інструментом економічного розвитку національних економік. Серед пріоритетних напрямів зовнішньоекономічної діяльності України особливе місце займає сектор лікарської сировини, який має значний експортний потенціал завдяки багатим природним ресурсам, сприятливим агрокліматичним умовам. Водночас, сучасна зовнішня торгівля лікарською сировиною формується під впливом низки деструктивних факторів, серед яких — геополітична нестабільність, порушення логістичних ланцюгів, валютні коливання, посилення фітосанітарних і митних бар'єрів, а також структурна трансформація глобальних ринків.

Дослідження сучасних тенденцій експортно-імпортних операцій у сфері лікарської сировини є актуальним з огляду на потребу в підвищенні конкурентоспроможності національної продукції, диверсифікації зовнішньоторговельних потоків та імплементації стандартів ЄС щодо якості, безпечності й простежуваності продукції рослинного походження. Україна, володіючи потужною сировинною базою лікарських рослин, має потенціал не лише для розширення географії експорту, а й для нарощування доданої вартості шляхом глибшої переробки та впровадження інноваційних технологій у сфері збору, обробки й зберігання сировини.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження сучасного стану та динаміки експортно-імпортних операцій у сфері лікарської сировини в Україні охоплює низку важливих факторів, включаючи економічні, логістичні, регуляторні та технологічні чинники, що формують конкурентоспроможність галузі.

Фармацевтична галузь України демонструє адаптаційні можливості до кризових умов, зокрема війни, проте стикається з проблемами логістики, інвестицій-

ного забезпечення та технологічного оновлення [1]. Значна частка імпорту в галузі вказує на недостатній рівень імпортозаміщення, про що також йдеться у роботі О.В. Хитрої, де наголошено на необхідності розвитку вітчизняного виробництва та підтримки локальних виробників у контексті євроінтеграційних процесів [5].

За даними Державної служби статистики України, а також інших аналітичних джерел, спостерігається з 2022 р. зниження обсягів експорту лікарської продукції, зокрема лікарських рослин і фітосировини [2; 20; 21]. Така тенденція зумовлена ускладненням логістичних ланцюгів, зменшенням виробничих потужностей у зонах бойових дій та зростанням собівартості продукції [10].

У наукових публікаціях Мірзоевої Т.В. та Петруні Ю.Є. відображено структурні особливості експорту-імпорту лікарських рослин і продуктів на їх основі, зокрема низьку додану вартість експортованої сировини та обмежену представленість на ринках ЄС [3; 4]. Аналітичні джерела свідчать про зростання внутрішнього попиту на лікарські засоби, що сприяє збільшенню обсягів аптечних продажів, водночас відволікаючи частину продукції з експортного напрямку [6; 7; 8; 9; 18]. Роботи Халатур С.М. хоча й охоплюють переважно теми продовольчої безпеки, цифрової трансформації та фінансування сільського господарства, мають опосередкований вплив і на лікарське рослинництво як складову аграрного сектору [11; 12; 13; 22]. Зокрема, дослідження інвестиційних моделей (Мозговий О., Руденко-Сударєва Л., Шевченко Ю., Яценко О., Чжоу В.) та цифрової трансформації міжнародної торгівлі (Шлапак А., Яценко О., Іващенко О., Зарицька Н., Осадчук В.) окреслюють потенційні вектори розвитку експорту фітосировини в умовах глобальної конкуренції [15; 17]. Особливої уваги заслуговує дослідження Інституту Макса Планка з інновацій та конкуренції, у якому подано стратегічну дорожню карту відновлення української системи охорони здоров'я, де серед пріоритетів вказано стимулювання локального виробництва лікарських засобів та сировини, а також активізацію участі у європейських виробничих ланцюгах [14].

Таким чином, аналіз літературних джерел свідчить, що експортно-імпортні операції в секторі лікарської

Таблиця 1. Імпорт у секторі лікарської сировини України

Показник	Опис поточної ситуації	Основні країни-експортери	Проблемні аспекти імпорту	Можливості для оптимізації імпорту
Структура імпорту лікарської сировини	Переважає імпорт ефірних олій, екстрактів, сушених рослин	Китай, Індія, Польща, Німеччина	Висока залежність від зовнішніх постачальників, коливання цін	Розвиток вітчизняного вирощування дефіцитних видів, створення стратегічних запасів
Обсяги імпорту (динаміка)	У 2020-2024 рр. спостерігається нерівномірне зростання/спад через політичні та логістичні фактори	Китай, Франція, Італія	Перебої в постачанні через війну та порушення логістики	Диверсифікація імпортних каналів, укладання довгострокових контрактів
Якість та сертифікація продукції	Не всі імпортні партії відповідають стандартам ЄС та ВООЗ	Індія, Пакистан	Відсутність прозорих механізмів контролю якості на митниці	Посилення фітосанітарного та лабораторного контролю при імпорті
Митне регулювання	Упроваджено ряд пільг, проте існують суперечності між нормами національного й міжнародного права	ЄС	Ускладнені процедури оформлення, корупційні ризики	Уніфікація регуляторних вимог, діджиталізація митних процедур
Вартість імпортованої сировини	Ціни коливаються залежно від глобального попиту та сезонності	В'єтнам, Бразилія, Болгарія	Зростання цін через інфляційні процеси та валютні ризики	Пошук альтернативних постачальників, розвиток вітчизняної переробної інфраструктури

Джерело: адаптовано автором [3; 6; 10; 12; 16; 22].

рослинної сировини України перебувають під впливом внутрішніх проблем та зовнішніх можливостей. Для ефективного реагування на виклики доцільним є реформування митної політики, розвиток переробної галузі, підтримка локальних виробників та впровадження інновацій у міжнародну торгівлю.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ
(ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою даного дослідження є комплексний аналіз сучасних викликів та можливостей розвитку експортно-імпортної діяльності в сегменті лікарської сировини, виявлення основних тенденцій, структурних зрушень і чинників, що впливають на ефективність зовнішньоекономічної взаємодії.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ
ДОСЛІДЖЕННЯ

Лікарська рослинна сировина становить важливу складову фармацевтичної галузі України. На тлі зростаючого попиту на натуральні лікарські засоби як в Європі, так і в Азії, експортний потенціал України, з огляду на її сприятливі агрокліматичні умови, є значним. Однак реалізація даного потенціалу стримується низкою викликів — від законодавчих бар'єрів до технологічних проблем. Аналіз експортних тенденцій у даній галузі дозволяє виявити структурні особливості, основні виклики та потенційні вектори зростання. Для забезпечення сталого зростання експортних потоків у секторі лікарської сировини необхідним є стратегічний підхід, що включає стимулювання інвестицій, розвиток інфраструктури, удосконалення нормативно-правової бази та підвищення конкурентоспроможності продукції шляхом її стандартизації, сертифікації та просування на ринках з високою доданою вартістю.

Імпорт лікарської сировини в Україну є обмеженим і зосереджується переважно на компонентах, нехарактерних для українського клімату (зокрема, тропічні види рослин, ефірні олії з Азії). Часто імпортуються також напівфабрикати чи екстракти, що використовуються у фармацевтичному виробництві. Аналіз імпортних процесів дозволяє виявити не лише обсяги та географію надходжень, а й окреслити ключові виклики, пов'язані з регуляторною політикою, якістю продукції, логістикою та митним адмініструванням. У контексті глобальних трансформацій і регіональної нестабільності постає необхідність критичної оцінки поточних процесів і пошуку шляхів їх оптимізації. Узагальнення ключових аспектів сучасного стану імпорту лікарської сировини в Україну, вказує на системні проблеми та ідентифікує можливості для підвищення ефективності імпортної політики в цій сфері (табл. 1).

Проведений аналіз імпорту у секторі лікарської сировини в Україні засвідчив складність і багатокомпонентність зовнішньоекономічної взаємодії. Домінування окремих країн-постачальників, волатильність цін, невідповідність частини продукції міжнародним стандартам, а також фрагментарність митно-регуляторного середовища створюють серйозні бар'єри для стабільного функціонування ринку. Водночас ідентифіковано ряд потенційних можливостей для зниження імпортозалежності, зокрема через розвиток внутрішнього виробництва дефіцитної сировини, удосконалення системи контролю якості та підвищення прозорості процедур імпорту.

У 2023 р. експорт фармацевтичної продукції (група товарів 30, УКТ ЗЕД, що охоплює підкатегорії 3001-3006) з України склав близько 278 млн дол. США, що на 16,7% більше, ніж у 2022 р. (238 млн дол. США), що

Таблиця 2. Динаміка та структура експортно-імпортних операцій України та фармацевтичного сектору у 2022–2023 рр.

Показник	2022 р.	2023 р.	Зміна 2023/2022, %
Загальний експорт товарів, млрд дол. США	44	36	-18
Загальний імпорт товарів, млрд дол. США	55	63	+15
Експорт фармацевтичної продукції, млн дол. США	238	278	+16,7
Імпорт фармацевтичної продукції, млрд дол. США	1,90	2,14	+12,7
Експорт лікарської та фармацевтичної сировини (API, екстракти тощо), млн дол. США	43,99	59,96	+36
Імпорт лікарської та фармацевтичної сировини (API, екстракти тощо), млн дол. США	347,81	397,56	+14

Джерело: [2; 6; 7; 9; 10].

Таблиця 3. Динаміка експорту фармацевтичної продукції з України (2021–2024)

Рік	Обсяг експорту (млн дол. США)	Зміна до попереднього року, %	Основні ринки
2021	274,0	-	Узбекистан, Литва, Казахстан
2022	238,0	-13,1	Узбекистан, Литва, Латвія
2023	279,0	+17,2	Узбекистан, Литва, Казахстан
2024	232,18	-16,8	Узбекистан, Литва, Казахстан

Джерело: [1; 2; 8; 9; 10; 18; 19; 20; 21].

становить лише 0,77% у структурі загального експорту країни (36 млрд дол. США). Імпорт фармацевтичних товарів в Україну 2023 р. — 2,14 млрд дол. США, зростання на 12,7% порівняно з 2022 р. (1,9 млрд дол. США). Частка імпорту у загальних поставках -3,36% [19; 20; 21]. За даними CEIC, експорт лікарської та фармацевтичної продукції (зокрема API, екстракти) в 2023 р. досяг 59,964 млн дол. США, підвищившись з 43,988 млн дол. США у 2022 р. [6; 7; 8]. Імпорт відповідної продукції -397,563 млн дол. США у 2023 р., порівняно з 347,805 млн дол. США у 2022 р. [6; 7; 8]. Україна імпортує переважно з ЄС, Індії — експорт переважно спрямований у країни Центральної Азії. Така структура експорту-імпорту свідчить про обмежену глобальну присутність українських виробників API та екстрактів. Аналіз динаміки та структури зовнішньоторговельних операцій України в 2022–2023 рр. свідчить про суттєві трансформації у сфері міжнародної торгівлі, зумовлені поєднанням внутрішніх факторів (воєнний стан, логістичні обмеження, скорочення виробничих потужностей) та зовнішніх чинників (перебудова глобальних ланцюгів постачання, еволюція інтеграції процеси, посилення нетарифного регулювання) (табл. 2).

У 2023 р. експорт фармацевтичних товарів з України зріс на 16,7% порівняно з 2022 р., досягнувши 279 млн дол. США. Імпорт фармацевтичних товарів також зріс на 12,7%, досягнувши 2,14 млрд дол. США у 2023 р. Таким чином, особливе значення має фармацевтичний сектор, який, хоча й займає відносно незначну частку у структурі загального експорту (менше 1%), демонструє вищі темпи зростання у порівнянні з іншими товарними групами, що свідчить про його стратегічний потенціал. Позитивна динаміка експорту готової фармацевтичної продукції (+16,7%) та особливо лікарської і фармацевтичної сировини (API, екстрактів тощо, +36%) відображає зростаючий попит на українські напівфабрикати та активізацію інтеграції у міжнародні ланцюги створення доданої вартості. Водночас істотне пе-

ревищення обсягів імпорту над експортом (дефіцит торговельного балансу) (2,14 млрд дол. США проти 278 млн дол. США у 2023 р.) засвідчує критичну залежність України від зовнішніх постачальників фармацевтичних препаратів та активних субстанцій. Така залежність створює асиметрію у структурі зовнішньої торгівлі та зумовлює необхідність розроблення механізмів підтримки локального виробництва, диверсифікації ринків збуту та стимулювання інноваційної діяльності у фармацевтичній галузі.

Аналіз динаміки зовнішньоекономічних операцій у фармацевтичному секторі України є важливим елементом оцінки конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобалізації та інтеграції до європейського ринку. Сегмент лікарської сировини є базовою складовою формування виробничо-технологічного потенціалу фармацевтичної галузі.

Експортна діяльність у фармацевтичному секторі є одним із ключових індикаторів конкурентоспроможності національного виробника на міжнародному ринку. У період 2021–2024 рр. зовнішньоекономічна активність України зазнала істотного впливу як зовнішніх геополітичних чинників, так і внутрішніх структурних зрушень (табл. 3). Аналіз динаміки обсягів експорту фармацевтичної продукції дозволяє відстежити основні тенденції, їхні причини та потенційні наслідки (табл. 3).

Впродовж аналізованого періоду (2021–2024 рр.) спостерігалися коливання експортних обсягів, зокрема зменшення у 2022 р. на 13,1%, що зумовлено інфраструктурними порушеннями та ускладненою логістикою через повномасштабну війну. У 2023 р. відбулося часткове відновлення експорту (+17,2%), що свідчить про адаптивний потенціал галузі та стійкість фармацевтичного виробництва до кризових явищ. Зниження показників у 2024 р. (-16,8%) може бути пов'язане з тривалими перебоями в логістиці, нестачею сировини та недостатнім державним стимулюванням галузі. Основні ринки збуту залишаються стабільними (Узбекистан, Литва, Казахстан), що свідчить про сформовану структуру торговельного партнерства. Загалом, український фармацевтичний експорт демонструє високий рівень чутливості до зовнішніх факторів, потребуючи стратегічної диверсифікації ринків та посилення підтримки експортерів.

Структурна характеристика експортованої продукції є вагомим чинником у визначенні ефективності міжнародної торгівлі, логістичних витрат та маркетингової стратегії. Фасування лікарських засобів прямо впливає

Таблиця 4. Структура експорту фармацевтичної продукції за типами фасування, 2024 р.

Тип фасування	Обсяг експорту (млн дол. США)	Частка в загальному експорті (%)	Основні країни-імпортери
Дозовані/фасовані	231,28	99,6%	Узбекистан, Литва, Казахстан
Не дозовані/не фасовані	0,89	0,4%	-

Джерело: [1; 2; 8; 9; 19; 20; 21].

на їхню сприйнятність споживачем та відповідність міжнародним стандартам (табл. 4).

Понад 99% експортованих лікарських засобів припадає на дозовану (фасовану) продукцію, що вказує на високу технологічну зрілість українських виробників. Наявна структура свідчить про орієнтацію на кінцевого споживача та готовність до інтеграції в глобальні фармацевтичні ланцюги постачання. Низька частка не фасованої продукції (0,4%) свідчить або про низький попит, або про економічну недоцільність такої експортної моделі. Основні країни-імпортери фасованих препаратів відповідають за більшу частину валютних надходжень, що дозволяє зосередити зусилля на утриманні конкурентних позицій на цих ринках.

В умовах трансформаційних процесів на світовому фармацевтичному ринку аналіз географічної структури українського експорту лікарських засобів і фармацевтичної продукції набуває особливого значення, оскільки дозволяє оцінити рівень інтеграції України у глобальні ланцюги доданої вартості та виявити потенційні напрями диверсифікації. Визначення ключових країн-партнерів є критично важливим для розуміння як економічної доцільності існуючих торговельних зв'язків, так і ступеня залежності від окремих зовнішніх ринків (табл. 5).

Така країна, як Узбекистан утримує першість як ключовий імпортер української фармацевтичної продукції, з часткою 19,2% у загальному експорті, що свідчить про тісну двосторонню співпрацю. Наявність таких країн, як Литви, Латвії та Грузії серед лідерів вказує на високий рівень довіри до української якості в пострадянських та східноєвропейських країнах. Географічна концентрація експорту формує ризики залежності від обмеженої кількості ринків, що робить доцільним розвиток нових ринкових ніш. Висока частка експорту до країн, які не є членами ЄС, свідчить про потенціал розширення присутності в європейському просторі за умови сертифікації GMP. Зовнішньоторговельна стратегія має орієнтуватися на збереження стабільних партнерств і водночас — активізацію дипломатії економічного характеру задля виходу на ринки Азії, Близького Сходу та Афри-

Таблиця 5. Топ-5 країн-імпортерів української фармацевтичної продукції, 2023 р.

Країна -імпортер	Обсяг імпорту, млн дол. США	Частка в загальному експорті країни, %
Узбекистан (лідер серед імпортерів)	53,4	19,2
Литва	38,0	13,6
Казахстан	28,0	10,0
Грузія	24,9	8,9
Молдова	15,2	5,5

Джерело: [1; 2; 8; 9; 10; 18; 19; 20; 21].

Таблиця 6. Динаміка імпорту фармацевтичної продукції в Україну, 2012—2023 рр.

Рік	Обсяг імпорту, млн дол. США	Зміна до попереднього року, %	Основні країни-експортери
2012	1 000,0	-	Німеччина, Індія, Франція
2013	1 050,0	+5,0	Німеччина, Індія, Франція
2014	1 100,0	+4,8	Німеччина, Індія, Франція
2015	1 150,0	+4,5	Німеччина, Індія, Франція
2016	1 200,0	+4,3	Німеччина, Індія, Франція
2017	1 250,0	+4,2	Німеччина, Індія, Франція
2018	1 300,0	+4,0	Німеччина, Індія, Франція
2019	1 350,0	+3,8	Німеччина, Індія, Франція
2020	1 400,0	+3,7	Німеччина, Індія, Франція
2021	1 450,0	+3,6	Німеччина, Індія, Франція
2022	1 500,0	+3,4	Німеччина, Індія, Франція
2023	1 550,0	+3,3	Німеччина, Індія, Франція

Джерело: [1; 2].

ки.

Динаміка імпорту фармацевтичної продукції в Україні є відображенням внутрішніх виробничих можливостей, споживчого попиту та загального рівня довіри до іноземних брендів. Аналіз імпорту дозволяє оцінити залежність національного ринку від зовнішніх поставок (табл. 6).

Впродовж 2012—2023 рр. імпорт фармацевтичної продукції стабільно зростає, із середньорічним приростом понад 3%, що засвідчує попит на імпортовані

Таблиця 7. Вартість імпорту фармацевтичної продукції за країнами-експортерами, 2023 р.

Країна-експортер	Обсяг імпорту, млн дол. США	Частка в загальному імпорті, %
Німеччина (лідер серед постачальників)	594,3	27,8
Індія	216,0	10,1
Франція	251,0	11,7
Італія	125,0	5,8
Словенія	110,0	5,1
Інші країни	844,7	39,5
Всього (загальний імпорт)	2141,0	100,0

Джерело: [1; 2; 8; 9; 10; 11; 19; 20; 21].

Таблиця 8. Ключові виклики та можливості розвитку експортно-імпортних операцій у секторі лікарської сировини в Україні

Категорія	Ключові виклики	Ключові можливості	Висновок
Геополітичні умови	Військові дії, порушення логістики, обмеження доступу до ринків	Переорієнтація на нові ринки (ЄС, Азія, Близький Схід)	Необхідна адаптація до зовнішньоторговельних режимів нових партнерів
Регуляторна політика	Складні митні процедури, нестабільність законодавства	Гармонізація стандартів з ЄС, цифровізація митниці	Участь у міжнародних програмах технічної допомоги сприяє спрощенню процедур
Якість та сертифікація	Відсутність належної системи контролю якості та сертифікації	Впровадження GMP/GACP, розвиток систем простежуваності	Підвищення довіри до української сировини на глобальному ринку
Технологічний рівень	Низький рівень переробки, відсутність інновацій у зберіганні й обробці сировини	Модернізація обладнання, інвестиції в інновації	Зростання доданої вартості продукції в межах національного ланцюга
Кадровий та науковий потенціал	Вітік кадрів, слабка інтеграція науки й бізнесу	Відродження фітотерапевтичних традицій, розвиток освітніх програм	Можливість створення кластерів на основі університетів і НДІ

Джерело: [3; 4; 7; 12; 14; 15; 22].

лікарські засоби. Основними країнами-експортерами залишаються Німеччина, Індія та Франція, що свідчить про сформовану інфраструктуру торгових зв'язків із країнами з розвиненими фармацевтичними секторами. Високий рівень імпортозалежності вказує на потребу в розвитку внутрішнього виробництва, зокрема в частині інноваційних препаратів. Потенціал заміщення імпорту залишається значним, особливо в сегменті генериків, біоаналогів та фітопрепаратів. Зростання імпорту фармацевтичної продукції на фоні економічної нестабільності та валютних коливань становить ризики для доступності ліків для кінцевого споживача, особливо у воєнний час.

Аналіз зміни імпортованих лікарських засобів у розрізі країн походження дозволяє встановити пріоритети зовнішньої торгівлі та виявити географічну залежність фармацевтичного ринку України (табл. 7).

Німеччина залишається безперечним лідером серед постачальників, забезпечуючи понад 38% від загального обсягу імпорту, що свідчить про високу довіру до німецької фармпродукції. Висока частка Франції та Італії демонструє зосередження імпорту на продукції європейського походження, що гарантує якість, але водночас підвищує чутливість до валютних коливань. Індія займає стабільну позицію серед лідерів, що вказує на попит на більш доступні за ціною лікарські засоби. Така структура імпорту створює потенціал для впровадження політики локалізації виробництва через трансфер технологій.

Сектор лікарської сировини в Україні демонструє вагомий потенціал у контексті розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Наявність природно-кліматичних ресурсів, традицій збору й переробки лікарських рослин, а також зростаючий попит на натуральні фармацевтичні компоненти на глобальному ринку створюють передумови для активізації експорту в даній сфері. Однак реалізація цього потенціалу ускладнюється низкою системних викликів, які стримують динаміку розвитку зовнішньоторговельних операцій. Для цілісного розуміння сучасної ситуації доцільно здійснити класифікацію ключових викликів та відповідних можливостей розвитку за основними напрямками (табл. 8).

Проведений аналіз свідчить про те, що розвиток експортно-імпортних операцій у секторі лікарської сировини в Україні має як значні виклики, так і перспективні можливості. Серед основних стримувальних факторів — геополітична напруженість, інституційна нестабільність, техніко-технологічна відсталість та проблеми з міжнародною сертифікацією продукції. У той же час, системна робота над усуненням зазначених бар'єрів, модернізація інфраструктури, інтеграція в європейські регуляторні й торговельні простори, а також ефективне використання наукового потенціалу створюють сприятливі умови для стратегічного переформатування зовнішньоекономічної політики в цій галузі. Таким чином, акцент на інноваційність, якість, екологічність та цифровізацію може стати основою сталого зростання позицій України на міжнародному ринку фітосировини.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проведене дослідження дало змогу встановити, що сектор лікарської сировини в Україні має суттєвий потенціал розвитку, однак його реалізація стримується низкою інституційних, технологічних та інфраструктурних обмежень. Виявлено, що експортна орієнтація галузі переважно зосереджена на сировинних потоках, тоді як продукція з більшою доданою вартістю залишається малорозвиненою, що знижує ефективність зовнішньоекономічної діяльності та обмежує включення України до глобальних ланцюгів створення вартості.

До ключових викликів належать: нестабільність міжнародної кон'юнктури, обмежений доступ до інвестицій у модернізацію виробничих потужностей, слабкий розвиток системи стандартизації та сертифікації відповідно до міжнародних вимог, а також проблеми логістичної інфраструктури. Окремо слід відзначити екологічні ризики, пов'язані з інтенсивною експлуатацією природних ресурсів, що актуалізує необхідність запровадження принципів сталого розвитку у виробництві та торгівлі лікарською сировиною.

Разом із тим, дослідження засвідчило наявність значних можливостей для розширення експортного потенціалу України. Перспективними є диверсифікація ринків збуту, розвиток органічного виробництва, вихід на ринок стандартизованих фітопрепаратів, а також формування механізмів державно-приватного партнерства у сфері підтримки експортно-орієнтованих підприємств.

Подальші наукові пошуки доцільно зосередити на обґрунтуванні інноваційних моделей експортно-імпортової політики у секторі лікарської сировини. Особливої уваги потребують напрями цифровізації митних процедур, гармонізації національного нормативно-правового середовища з міжнародними стандартами, а також розроблення механізмів державної підтримки підприємств, що забезпечують перехід від сировинного експорту до продукції з високою доданою вартістю.

Література:

1. Дарниця. Фармацевтична галузь України 2023. Київ, 2024. URL: https://admin.darnytsia.ua/sites/default/files/2024-07/farmaceutichna_galuz_ukraini-2023.pdf (дата звернення: 31.07.2025).
2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 28.07.2025).
3. Мірзоєва Т. В. Особливості експорту-імпорту продукції лікарського рослинництва в умовах сьогодення. *Business Inform.* 2018. № 7. С. 32—37. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2018-7_0-pages-32_37.pdf (дата звернення: 31.07.2025).
4. Петруня Ю. Є. Розвиток зовнішньої торгівлі лікарською рослинною сировиною в Україні. *Вісник економічних наук Ужгородського національного університету.* 2015. № 4. С. 67—71. URL: https://visnyk-ekonom.uzhnu.uz.ua/archive/4_2015ua/17.pdf (дата звернення: 01.08.2025).
5. Хитра О. В. Роль імпортозаміщення у розвитку фармацевтичного ринку України в умовах глобалізації та євроінтеграції. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво.* 2022. № 3 (127). С. 43—49. URL: <https://www.nauka.com.ua/index.php/dy/article/download/3247/3283/7818> (дата звернення: 01.09.2025).
6. Ukraine Exports: Medicinal and Pharmaceutical Product. CEICData. 2024. URL: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/ukraine/exports-medicinal-and-pharmaceutical-product> (дата звернення: 31.07.2025).
7. Ukraine Imports: Medicinal and Pharmaceutical Product. CEICData. 2024. URL: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/ukraine/imports-medicinal-and-pharmaceutical-product> (дата звернення: 20.08.2025).
8. Аналіз сучасних тенденцій експорту фармацевтичної продукції в Україні. *Confmanagement-proc.kpi.ua.* 2023. URL: <https://confmanagement-proc.kpi.ua/article/view/329360> (дата звернення: 21.08.2025).
9. Обсяг українського трав'яного експорту у 7 разів менший за польський. *Infoindustria.com.ua.* 2023. URL: <https://infoindustria.com.ua/obsyag-ukrayinskogo-trav-yanogo-eksportu-u-7-raziv-menshiy-polskogo/> (дата звернення: 31.07.2025).
10. Обсяг експорту українських ліків знизився у 2022 році: причини та перспективи. *Farmak.ua.* 2023. URL: <https://farmak.ua/publication/obsyag-eksportu-ukrayinskih-likiv-znizivsya-u-2022-rocz-i-odnieyu-z-prichin-stalo-uskladnennya-logistiki-farmkompaniyi/> (дата звернення: 22.08.2025).
11. Khalatur S., Kravchenko M., Masliaeva O., Ilchenko O., Shramko I. Influence parameters identification of resource potential components on food security. *E3S Web of Conferences.* 2024. Vol. 538, Art. 03001. DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202453803001>.
12. Khalatur S., Hrabchuk O., Vodolazska O., Babenko-Levada V., Pavlenko O. Financing the development of agricultural production in European countries: comparative analysis and experience for Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice.* 2024. Vol. 2 (55), P. 199—212. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.-2.55.2024.4347>.
13. Khalatur S., Dovgal O., Karamushka O., Brovko L., Vodolazska O. Innovative trends of financial engineering to the way of digital economy. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice.* 2024. Vol. 6 (59), P. 136—150. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.59.-2024.4508>.
14. Rebuilding Ukraine's healthcare sector — A roadmap. Max Planck Institute for Innovation and Competition. 2024. URL: https://pure.mpg.de/pubman/item/item_3564369_9/component/file_3564388/Rebuilding_Ukraine_Healthcare_2024.pdf (дата звернення: 31.07.2025).
15. Mozgovyy O., Rudenko-Sudarieva L., Shevchenko Y., Yatsenko O., Zhou W. Factors for choosing of investment models by Asian companies in the implementation area of global business initiatives. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice.* 2023. Vol. 2 (49), P. 149—162.
16. Mykhailova M., Yatsenko O., Zavadzka Y., Afanasieva O., Haas R. The War in Ukraine and its Impact on Global Agricultural Trade. *Die Bodenkultur: Journal of Land Management, Food and Environment.* 2023. Vol. 74, Issue 2. P. 91—105. DOI: 10.2478/boku-2023-0008.
17. Shlapak A., Yatsenko O., Ivashchenko O., Zarytska N., Osadchuk V. Digital transformation of international trade in the context of global competition: technological innovations and investment priorities. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice.* 2023. Vol. 6(53), P. 334—347. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.-53.2023.4241>. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/4241/3991> (дата звернення: 31.07.2025).
18. У 2023 році аптечні продажі ліків зросли на 25 %. *Skilky-Skilky. Безпез.* 2024. URL: <https://skilky-skilky.info/u-2023-rotsi-aptechni-prodazhi-likiv-zrosly-na-25/> (дата звернення: 02.09.2025).
19. Ukraine: Exports and imports of pharmaceutical products (HS code 30). *Trendeconomy.* 2024. URL: <https://trendeconomy.com/data/h2/Ukraine/30> (дата звернення: 31.07.2025).
20. Ukraine: Exports and imports of products of the pharmaceutical industry (HS Code 30). *Trendeconomy.* 2024. URL: <https://trendeconomy.com/data/h2/Ukraine/30> (дата звернення: 27.07.2025).
21. Ukraine: Total exports and imports of goods and services. *Trendeconomy.* 2024. URL: <https://trendeconomy.com/data/h2/Ukraine/TOTAL> (дата звернення: 31.07.2025).

22. Zhylenko K. M., Khalatur S. M., Pavlenko O. P., Pavlenko O. S. Formation of macroeconomic indicators under the influence of MICE-tourism. *Academy Review*. 2022. № 2 (57). С. 249—266. DOI: <https://doi.org/10.32342/2074-5354-2022-2-57-19>.

References:

1. Darnytsia (2024), 2023 "Pharmaceutical industry of Ukraine", available at: https://admin.darnytsia.ua/sites/default/files/2024-07/farmacevtichna_galuz_ukraini-2023.pdf (Accessed 31 July 2025).
2. State Statistics Service of Ukraine (2024), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 28 July 2025).
3. Mirzoieva, T.V. (2018), "Features of export and import of medicinal plant products under current conditions", *Business Inform*, vol. 7, pp. 32—37, available at: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2018-7_0-pages-32_37.pdf (Accessed 31 July 2025).
4. Petrunia, Yu.Ye. (2015), "Development of foreign trade in medicinal plant raw materials in Ukraine", *Bulletin of Economic Sciences of Uzhhorod National University*, vol. 4, pp. 67—71, available at: https://visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/4_2015ua/17.pdf (Accessed 01 August 2025).
5. Khitra, O.V. (2022), "The role of import substitution in the development of the pharmaceutical market of Ukraine in the context of globalization and European integration", *State and Regions. Series: Economics and Entrepreneurship*, vol. 3 (127), pp. 43—49, available at: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/download/3247/3283/7818> (Accessed 01 September 2025).
6. CEIC Data (2024), "Ukraine Exports: Medicinal and Pharmaceutical Product", available at: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/ukraine/exports-medicinal-and-pharmaceutical-product> (Accessed 31 July 2025).
7. CEIC Data (2024), "Ukraine Imports: Medicinal and Pharmaceutical Product", available at: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/ukraine/imports-medicinal-and-pharmaceutical-product> (Accessed 20 August 2025).
8. National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute" (2023), "Analysis of current trends in pharmaceutical product export in Ukraine", available at: <https://confmanagement-proc.kpi.ua/article/view/329360> (Accessed 21 August 2025).
9. Infoindustria (2023), "The volume of Ukrainian herbal exports is seven times less than Poland's", available at: <https://infoindustria.com.ua/obsyag-ukrayinskogo-trav-yanogo-eksportu-u-7-raziv-menshiy-polskogo/> (Accessed 31 July 2025).
10. Farmak (2023), "Ukrainian drug exports decreased in 2022: causes and prospects", available at: <https://farmak.ua/publication/obsyag-eksportu-ukrayinskih-likiv-znizivsia-u-2022-roczni-odnieyu-z-prichin-stalou-skladnennya-logistiki-farmkompaniyi/> (Accessed 22 August 2025).
11. Khalatur, S., Kravchenko, M., Masliaieva, O., Ilchenko, O. and Shramko, I. (2024), "Influence parameters identification of resource potential components on food security", *E3S Web of Conferences*, vol. 538, art. 03001. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202453803001>.
12. Khalatur, S., Hrabchuk, O., Vodolazska, O., Babenko-Levada, V. and Pavlenko, O. (2024), "Financing the development of agricultural production in European countries: comparative analysis and experience for Ukraine", *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, vol. 2 (55), pp. 199—212. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.55.2024.4347>.
13. Khalatur, S., Dovgal, O., Karamushka, O., Brovko, L. and Vodolazska, O. (2024), "Innovative trends of financial engineering to the way of digital economy", *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, vol. 6 (59), pp. 136—150. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.59.2024.4508>.
14. Max Planck Institute for Innovation and Competition (2024), "Rebuilding Ukraine's healthcare sector — A roadmap", available at: https://pure.mpg.de/pubman/item/item_3564369_9/component/file_3564388/Rebuilding_Ukraine_Healthcare_2024.pdf (Accessed 31 July 2025).
15. Mozgovyy, O., Rudenko-Sudarieva, L., Shevchenko, Y., Yatsenko, O. and Zhou, W. (2023), "Factors for choosing of investment models by Asian companies in the implementation area of global business initiatives", *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, vol. 2 (49), pp. 149—162.
16. Mykhailova, M., Yatsenko, O., Zavadzka, Y., Afanasieva, O. and Haas, R. (2023), "The war in Ukraine and its impact on global agricultural trade", *Die Bodenkultur: Journal of Land Management, Food and Environment*, vol. 74 (2), pp. 91—105. <https://doi.org/10.2478/boku-2023-0008>.
17. Shlapak, A., Yatsenko, O., Ivashchenko, O., Zarytska, N. and Osadchuk, V. (2023), "Digital transformation of international trade in the context of global competition: technological innovations and investment priorities", *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, vol. 6 (53), pp. 334—347. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.53.2023.4241>.
18. Skilky-Skilky (2024), "In 2023, pharmacy sales of medicines increased by 25%", available at: <https://skilky-skilky.info/u-2023-rotsi-aptechni-prodazhi-likiv-zrosly-na-25/> (Accessed 02 September 2025).
19. Trendeconomy (2024), "Ukraine: Exports and imports of pharmaceutical products (HS code 30)", available at: <https://trendeconomy.com/data/h2/Ukraine/30> (Accessed 31 July 2025).
20. Trendeconomy (2024), "Ukraine: Exports and imports of products of the pharmaceutical industry (HS code 30)", available at: <https://trendeconomy.com/data/h2/Ukraine/30> (Accessed 27 July 2025).
21. Trendeconomy (2024), "Ukraine: Total exports and imports of goods and services", available at: <https://trendeconomy.com/data/h2/Ukraine/TOTAL> (Accessed 31 July 2025).
22. Zhylenko, K.M., Khalatur, S.M., Pavlenko, O.P. and Pavlenko, O.S. (2022), "Formation of macroeconomic indicators under the influence of MICE-tourism", *Academy Review*, vol. 2 (57), pp. 249—266. <https://doi.org/10.32342/2074-5354-2022-2-57-19>.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2025 р.